מעשה רוקח על המשנה — ביכורים

במסכת ביכורים יש ג' פרקים, וראשי האותיות יה"כ, וסופי האותיות שנ"ה – כל זה צריך טעם. וגם למה סידר רבינו הקדוש מסכת זו באחרונה לסדר זרעים.

והנה כבר כתבתי לעיל במס' תרומות שסוד בכורים הוא בסוד כתר חכמה בינה, יעו"ש. ולפי זה ניחא מאוד שיש במס' זו ג' פרקים נגד ג' ספירות אלו. והתחלת האותיות יה"כ – אות י' הוא בסוד חכמה, כידוע, וגם תיבת "יש" הוא בחכמה כידוע; ואות ה' הוא בסוד בינה כידוע; ואות כ' הוא כתר. והא דסידר כתר באחרונה עיין לקמן.

וסופי האותיות שנ"ה בגימטריא ספירה. וגם שנה היא בסוד מלכות. וזהו סוד הפסוק "ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה'", היינו מלכות, שבזכות מצות בכורים יתיחדו כל עשר ספירות הקדושים מכתר עד מלכות. וזהו טעם המשנה (משנה בכורים א:ג) "אין מביאין בכורים קודם לעצרת", שעצרת בגימטריא מכוון כתר חכמה בינה, שלא זכו ישראל להיות דבקתם בג' ספירות אלו עד יום מתן תורה, ולכך מפסח עד עצרת המה ימי ספירה מ"ט יום בסוד שבעת ימי הבנין חג"ת נהי"מ, כל אחת כלולה מז' – הרי ז' פעמים ז', מ"ט יום כידוע. ואח"כ ביום עצרת זוכים לג' ראשונות כתר חכמה בינה.

גם במלת בכורים מרומז כל עשר ספירות כאשר כתבתי במסכת ברכות. אות כ' הוא כתר, ואות ר' הוא חכמה, ראשית חכמה, אות ב' היא בינה. אות ו' הוא ו' ספירות מחסד עד יסוד. ואות ת' היא מלכות כידוע. נמצא התחלה וסיום מסדר זרעים הוא ענין אחד.

או כלך לדרך זה, שתיבת ביכורים עולה מנין חסד גבורה במכוון כשתחשוב יו"ד במילוי. והכונה הוא למתק הגבורה בחסד בזה שקורא שם "בכורים", ומבואר בזוהר בפסוק "הגדתי היום לה' אלהיך", "לה' אלהינו" היה לו לומר, וגם מאי לשון "הגדתי"? ומפרש כך: "הגדתי" הוא לשון המשכה, "לה' אלהיך" קאמר לכהן שהוא מידת חסד, כלומר שכונתו להמשיך הכל למידת חסד.

ובזה תבין פלוגתת ר' יוסי הגלילי במשנה י' (משנה בכורים א:י) דקאמר "אין מביאין בכורים מעבר הירדן שאינה ארץ זבת חלב ודבש". ולכאורה תמוה דהא בכל ארץ ישראל שהיה ת' פרסי לא היה זבת חלב ודבש אלא ששה עשר פרסי, ואם כן לא יביא בכורים אלא ששה עשר פרסי? וקושיא זו מקשה בתלמוד ירושלמי, יעו"ש.

ולענ"ד נראה דמה שהפסוק משבח ארץ ישראל שהוא ארץ זבת חלב ודבש, ודאי אין המקרא יוצא מידי פשוטה, אכן הכונה שיש בה קדושה להמתיק מדת גבורה כמדת חסד לאכללא שמאלא בימינא. וידוע אברהם הוא חסד, יצחק הוא גבורה, יעקב הוא כלול משתיהן בסוד רחמים ונוטה אל החסד. לכך הוא מובחר שבאבות. וידוע גם כן חלב הוא חסד ודבש הוא דין. ועיין בס' מאורי אור.

וזהו כונת הפסוק "ארץ זבת חלב ודבש", כלומר שהחלב ממתיק הדבש, לכך תיבת זבת בגימטריא אבות. וידוע הגמרא (בכורות נה, א) "למה נקרא ירדן שיורד מדן", כלומר שהוא בסוד דין, ולכך תמצא בתיבת ירדן אותיות דין. ואות ר' ריבוע שם אלהים שהוא דין. וזהו כונת ר' יוסי הגלילי "אין מביאין בכורים מעבר הירדן", שכבר כתבתי שכונת בכורים להמתיק גבורה בחסד, ולכך סבירא ליה שזה דוקא בארץ ישראל גמור שהכתוב משבחה בזה שהיא ארץ זבת חלב ודבש, שקדושתה גורם שהחלב ממתיק הדבש. אבל מעבר הירדן שהוא דין, אין הקדושה גדולה כל כך שיוכל להמתיק הדין. וזהו כונתו שאינה ארץ זבת חלב ודבש. דוק ויונעם לך כצפיחית בדבש.

ובזה יובן הפסוק סוף וידוי מעשר (דברים כו, טו) "ואת האדמה אשר נתתה לנו כאשר נשבעת לאבתינו ארץ זבת חלב ודבש", ולכאורה הפסוק מסורס, דהיה לו לכתוב "ואת האדמה אשר נתתה לנו ארץ זבת חלב ודבש כאשר נשבעת לאבתינו", וגם דברי רש"י המה דוחק בזה. ולדידי ניחא מאוד. וקל להבין.

ובהצטרף ראשי אותיות עם סופי האותיות עולה כמנין שמים, וידוע הגמרא "שמים - אש ומים", שאות ש' מרמז על אש כידוע מספר יצירה, ואותיות מים המה כשלימות להמתיק אש גבורה במים חסד. וגם אברהם אבינו חסד עם הכולל עולה כמנין שמים. וזהו הכל להגביר מדת חסד בעולם על ידי מצוה זו.

ובזה תבין סוד המשנה ריש פ"ג (משנה בכורים ג:א) "כיצד מפרישין הבכורים? יורד אדם בתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה, אשכול שבכר, רמון שבכר וכו'", ומדקדק התי"ט על שהקדים התנא תאנה לאשכול שלא כסדר הכתוב. ואני מדקדק עוד למה לו לתנא להאריך למתני ג' מינים? היה לו למתני א' או ב' או לתני כל שבעת מינים. וגם יש נוסחאות "שביכרה", מלא יוד, ויש נוסחאות חסד יוד.

וכדי ליישב כל זה נקדים דאיתא בתנחומא פרשת תבא "צפה משה רבינו ברוח הקודש שעתיד בית המקדש לחרוב ויתבטלו הבכורים, תיקן ג' תפלות בכל יום". שמע מינה שכל היחודים והכונות הנעשים עכשיו על ידי ג' תפלות היה נעשה בזמן בית המקדש על ידי מצות בכורים. וידוע שתפלת שחרית תיקן אברהם שהוא חסד, ותפלת מנחה תיקן יצחק שהוא גבורה, ותפלת ערבית תיקן יעקב שהוא רחמים. וכל זה רמז רבינו הקדוש כאן, שסוד הבכורים הוא לעשות יחוד וזיוג תפארת עם מלכות. לזה קאמר "יורד אדם", היינו מ"ה תפארת בסוד הפסוק "כתפארת אדם לשבת בית" כידוע, "לתוך שדהו", היינו מלכות כידוע.

והיאך נעשה היחוד? שממשיך ג' מדות חג"ת למלכות. לזה קאמר "ורואה תאנה שביכרה". ב' תיבות תאנה שביכרה עולה במכוון כמנין שחרית כהן, היינו חסד. ואח"כ אומר "אשכול שבכר", ב' תיבות אלו עולה במכוון עם הכולל כמנין תפלה מנחה גבורה לוי. (הג"ה איתא במדרש חזית בפסוק אשכול הכופר "אשכול זה יצחק", ועיין שם) ואח"כ אומר "רמון שבכר", ב' תיבות אלו עולה תתי"ח, היינו יעקב שהוא מדת ת"ת כידוע וגם כן הוא ח"י בסוד "יעקב אבינו לא מת". וגם כן עולה כמנין ערבית קול, וידוע שתיבת "קול" הוא בסוד יעקב, "הקול קול יעקב", שתיבת קול בגימטריא ע"ב מ"ב כ"ב, והיינו חג"ת, ויעקב כלול משלשתן.

ואח"כ אומר "קושרו בגמי", כלומר שכל ג' מדות אלו חג"ת שהמה סוד שחרית מנחה ערבית שהמה כהן לוי ישראל, קושרו בגמי, היינו במדת מלכות שהיא בסוד גן כידוע, גמי כמנין גן. "ואומר הרי אלו בכורים", כלומר שעל ידי מצוה זו נעשו כל היחודים אלו. ולכך כשצפה משה רבינו ע"ה שבכורים עתיד לבטל תיקן ג' תפלות לעשות יחודים אלו. נמצא מיושב כל הדקדוקים במשנה זו. דוק ותשכח. הפוך בה ויונעם לך מאוד ותראה שהוא דבר נפלא. ועיין בספר מגלה עמוקות אופן קפ"ה מה שכתוב בזה.

ובזה תבין גם כן מה שאיתא במשנה ח' (משנה בכורים ג:ח)? "העניים מביאין אותן בסלים וכו' והסלים והבכורים ניתנין לכהנים", ומקשה התי"ט דעניים מתביישין והאריך קצת בזה. ואני דקדקתי עוד דשינו חז"ל לשון הפסוק, דהכתוב קורא אותו "טנא" וחז"ל קראו אותו "סל".

הגם שעל כיוצא בזה אמרו "לשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד", אבל כאן נראה לענ"ד שבכונה שינו הלשון לגלות סוד, שכל ת מצוה זו לעשות יחוד ת"ת ומלכות על פי כל הכונות הנ"ל. לכך הפסוק קורא אותו טנא שהוא סוד מלכות, ותיבת הטנא בגימטריא אדני. ואמר הכתוב "ושמת בטנא", כלומר שישים הבכורים בתוך הטנא שיהא כונתו לעשות יחוד וכשנעשה היחוד באמת נקרא "סל", דתיבת סל עם הכולל בגימטריא כמנין אמן, יחוד הויה אדני. גם אות ס' הוא ששה ספירות מחסד עד יסוד, כל אחת כלולה מעשר. ואות ל' הוא שלשה ראשונות, כח"ב, כל אחד כלולה מעשר. ותיבת "סל" היינו מלכות, כלומר שבמצוה זו כשנעשה בכונה שלימה נתיחדו כל עשר ספירות כמו שכתבתי למעלה ברמז תיבת "בכורים". נמצא עיקר המצוה להביא בסל כפשט הכתוב, וזהו שבח לעניים שלקחו מהם הסל עם הבכורים להורות שקיימו המצוה כתיקונה.

וכבר כתבתי כמה פעמים שאין לי עסק בנסתרות רק כעין ראשי פרקים. וה' יאיר עיני בתורתו הקדושה ובזה נשלם מה שכתבתי בסדר זרעים. ואתחיל בע"ה בסדר מועד.